

MINISTERSTVO
PRÁCE, SOCIÁLNYCH
VECÍ A RODINY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Social Innovation Plus -
Competence Centres

STEP ENERGETICKÁ CHUDOBA

doc. Ing. Peter Sika, PhD.

Obsah:

NÁSTROJE NA RIEŠENIE ENERGETICKEJ CHUDOBY str.03

Nositeľ sociálnej inovácie str.04

Poslanie nositeľa sociálnej inovácie str.04

Cieľová skupina str.04

Spôsob financovania str.05

Realizované spolupráce str.05

Opis problému str.06

Spôsob riešenia str.06

Konkrétne dosiahnuté výsledky str.07

**Transformácia na národnú
a medzinárodnú úroveň** str.08

Výzvy v oblasti ďalšieho napredovania str.08

NÁSTROJE NA RIEŠENIE ENERGETICKEJ CHUDOBY (SOLUTIONS TO TACKLE ENERGY POVERTY) – „STEP“

Európsky hospodársky a sociálny výbor vyzýva členské štáty Európskej únie, aby urýchlili zaviedenie opatrení na boj proti energetickej chudobe, nakoľko počet domácností, ktoré nie sú schopné vykurovať svoje domovy rastie a ročná miera energetickej inflácie presahuje 40 %¹. Z ostatného sčítania obyvateľov, domov a bytov Slovenskej republiky vyplýva, že viac ako 19 tisíc bytov nemá žiadne vykurovanie. Viac ako 66 % slovenských bytov používa ako hlavné palivo na vykurovanie zemný plyn a druhým najčastejšie používaným palivom na vykurovanie je uhlie alebo biomasa, zahŕňajúca drevo, drevnú štiepku a pelety. Elektrickú energiu používa na vykurovanie viac ako stotisíc bytov. Náklady na bývanie a energie predstavujú v priemere viac ako štvrtinu z celkových spotrebných výdavkov slovenských domácností. Európsky hospodársky a sociálny výbor ďalej vyzýva na vytvorenie širokej politickej koalície na odstránenie energetickej chudoby, do ktorej by okrem inštitúcií Európskej únie mali byť zapojené aj organizácie občianskej spoločnosti, vrátane organizácií zastupujúcich obyvateľov, ktorí sú najviac ohrození energetickou chudobou. Medzi hlavné príčiny energetickej chudoby teda patria: nedostatočný príjem, neefektívny spôsob vykurovania, nedostatočná tepelná izolácia objektov a vysoké ceny energií. Slovenská republika nedisponuje jednoznačnou definíciou energetickej chudoby a taktiež nedisponuje ucelenými dátami, ktoré by presne vymedzili skupiny ohrozené energetickou chudobou.

Zdroj: unsplash.com

V súčasnosti síce existuje v slovenskej legislatívne definícia energetickej chudoby ako stavu, kedy priemerné mesačné výdavky domácnosti na spotrebu elektriny, plynu, tepla na vykurovanie a na prípravu teplej úžitkovej vody, dodávku pitnej vody verejným vodovodom a odvádzanie odpadovej vody verejnou kanalizáciou tvoria významný podiel na priemerných mesačných príjmoch domácnosti.² Uvedená definícia je však veľmi vágna a je nepoužiteľná pri riešení energetickej chudoby, nakoľko z nej nie je možné vyčísliť počet domácností trpiacich energetickou chudobou.

Úrad pre reguláciu sieťových odvetví v súčasnosti podľa vyjadrenia predsedu ÚRSO p. Andreja Jurisa³ pracuje na príprave návrhu koncepcie na ochranu odberateľov pred energetickou chudobou, ktorého súčasťou by mal byť aj návrh definície energetickej chudoby, ako aj návrhy kvalifikačných kritérií, ktoré umožnia adresne identifikovať energeticky chudobných koncových odberateľov, ako aj návrhy nástrojov ochrany pred energetickou chudobou. Na Slovensku sa zdôrazňuje chápanie energetickej chudoby ako súčasť širšieho kontextu sociálnej polarizácie, chudoby a sociálneho vylúčenia.

Riešenie energetickej chudoby je komplexná a naliehavá celospoločenská téma a z toho dôvodu sa Slovenská republika prostredníctvom Spoločnosti ochrany spotrebiteľov zapojila do medzinárodného projektu STEP, podporeného Európskou úniou v rámci iniciatívy HORIZON 2020. Ide o projekt zameraný na vývoj inovatívneho a ľahko opakovateľného súboru opatrení na riešenie energetickej chudoby. Zavádzanie sociálnych inovácií v oblasti poradenstva a šírenia osvedčených postupov a stratégií by malo významnou mierou prispieť ohrozeným skupinám obyvateľstva znášať dopady energetickej chudoby.

Sociálna inovácia sa podľa Poláčkovej a Pongrácz (2022)⁴ stáva v ostatnom období odpoveďou pri hľadaní riešení na najrôznejšie spoločenské výzvy spojené so vzdelávacím systémom, nezamestnanosťou, spravovaním vecí verejných ako aj pri riešení chudoby. Podľa A. Lelovics⁵ môžeme o sociálnej inovácii hovoriť vtedy, keď prináša zmenu k lepšiemu pre celú spoločnosť, teda keď je systémová. Zároveň sociálna inovácia prináša nové pravidlá vďaka čomu sa menia zaužívané spôsoby.

Poslaním Spoločnosti ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) je zmierniť dopad energetickej chudoby prostredníctvom podpory zmeny správania spotrebiteľov a použitia nízko-nákladových, energeticky účinných riešení samotnými energeticky chudobnými spotrebiteľmi.

¹<https://webapi2016.eesc.europa.eu/v1/documents/EESC-2022-00946-00-00-AS-TRA-SK.docx/content>
² § 2 písm. n zákona č. 250/2012 Z.z. o regulácii v sieťových odvetviach v znení neskorších predpisov
³ <https://www.urso.gov.sk/urso-predlozi-navrh-riesenia-energetickej-chudoby-na-verejnu-konzultaciu/>

NOSITEĽ SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) Poprad, Námestie sv. Egídia 95, Poprad 4, 058 01 Poprad vznikla zápisom do Obchodného registra dňa 26.06.2009 ako občianske združenie. Ide o združenie, ktoré sa zapojilo ako partner do projektu Nástroje na riešenie energetickej chudoby (Solutions to Tackle Energy Poverty – STEP) financovaného výskumným a inovačným programom Európskej únie Horizon 2020 (grant č. 847080). Projekt STEP začal v júni 2019 a trval do mája 2022. Dĺžka riešenia projektu bola naplánovaná na dva a pol roka, avšak pandémie COVID-19 spôsobila jeho mierne predĺženie. Počas roka 2022 Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) spolupracovala v priemere s 10 samostatne zárobkovo činnými osobami, avšak na projekte participovalo 5 samostatne zárobkovo činných osôb. Išlo o nasledovné pozície: projektový manažér, energetický expert, škooliteľ.

www: <https://www.stepenergy.eu/sk/>

e-mail: info@sospotrebitelev.sk

Štatutárny zástupca: Ing. Michal Fáber
– predseda (michal.faber@sospotrebitelev.sk)

Kontaktná osoba: Petra Čakovská
(petra.cakovska@sospotrebitelev.sk)

Právna forma: občianske združenie

IČO: 42088453

DIČ: 2023242485

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.), poskytuje ako spotrebiteľské združenie s celoslovenskou pôsobnosťou aj ďalšie služby v nasledovných oblastiach:

- bezplatné poradenstvo, alternatívne riešenie sporov, mimosúdne riešenia spotrebiteľských podnetov v štyroch regionálnych pobočkách v Košiciach, Poprade, Trnave a Bratislave,
- zvyšovanie informovanosti a právneho povedomia spotrebiteľov,
- aktívna účasť pri zmenách a príprave legislatívy týkajúcej sa oblastí spotrebiteľského práva, energetiky, finančných služieb, cestovných služieb, telekomunikačných služieb a pod.,
- advokačné aktivity v medzisektorových prioritách, ktorými sú kolektívne žaloby, udržateľná spotreba a digitalizácia,
- skupinové nákupy fotovoltaických zariadení v rámci projektu CLEAR-X pre domácnosti.

POSLANIE NOSITEĽA SOCIÁLNEJ INOVÁCIE

Jednou z najväčších výziev nositeľa sociálnej inovácie nebolo iba identifikovať skupiny ohrozené energetickou chudobou, ale pomôcť ľuďom v energetickej chudobe prijať aktuálnu situáciu a pripraviť ich na to, aby začali svoje problémy riešiť. Hlavným cieľom projektu STEP je teda zmierniť dopad energetickej chudoby prostredníctvom podpory zmeny správania spotrebiteľov a použitia nízko-nákladových, energeticky účinných riešení samotnými energeticky chudobnými spotrebiteľmi alebo spotrebiteľmi, ktorým zatiaľ táto chudoba „len“ hrozí, vďaka overenému, na mieru ušitému poradenstvu⁶, čím sa docieli skutočnosť, že spotrebiteľia pri platení za energiu ušetria finančné prostriedky.

Sociálna inovácia spočíva v cielenom poradenstve a príprave modulov odbornej prípravy vedúcej k motivácii spotrebiteľa k zmenám v správaní sa s energiami prostredníctvom vytvoreného tréningového programu.

CIEĽOVÁ SKUPINA

Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom programovom vyhlásení⁷ zaviazala k dôslednému ekonomicko-sociálnemu posúdeniu rozsahu energetickej chudoby a k identifikácii energeticky chudobného spotrebiteľa.

Občania Slovenskej republiky sa v ostatnom období dostávajú čoraz častejšie a v početnejšej skupine do narastajúceho problému s úhradou za energiu. Na Slovensku sú ceny energií pre domácnosti regulované Úradom pre reguláciu sieťových odvetví a k ich zmenám dochádza každoročne prevažne od 1. januára. Podľa Prognostického úradu Slovenskej akadémie vied patrí Slovenská republika medzi popredné krajiny, ktoré majú najvyšší podiel nákladov domácností na energiu k celkovým výdavkom domácností. Cez 50 % domácností vynakladá na účty za energiu viac ako 10 % zo svojich príjmov, čo znamená, že sú ohrozené energetickou chudobou. Napriek tomu, že presná definícia energetickej chudoby neexistuje, čo sťažuje presnú kvantifikáciu ohrozených skupín, vieme prostredníctvom ukazovateľov EÚ SILC určiť, ktorých obyvateľov sa najviac dotýka.

⁶https://www.employment.gov.sk/files/sk/uvodna-stranka/narodne-kompetencne-centrum-socialne-inovacie/dokumenty/sprava-stave-ekosystemu-si-slovensku_mpsvr-sr_022022.pdf

⁷https://www.minv.sk/?ros_ptp_partnerstvo_socinovacie&sprava=podpora-ekosystemu-socialnych-inovaci-na-slovensku

Energeticky chudobnými sa stávajú domácnosti, ktorých výdavky na bývanie sú vyššie ako 40 % ich disponibilných príjmov. Rizikovými skupinami sú teda najmä deti, seniori žijúci na vidieku vo veľkých – nezateplených domoch, nezamestnaní, nízko príjmoví pracujúci, poberatelia dávky v hmotnej núdzi, rôzne zraniteľné skupiny a marginalizované komunity. Ženy sú viac ohrozené energetickou chudobou, nakoľko ich príjmy sú nižšie ako príjmy mužov a v súvislosti s materskými povinnosťami trávajú viac času v domácnosti, čím sa stávajú závislejšími od prístupu k energiám.

V roku 2021 žilo na Slovensku viac ako 660 tisíc ľudí pod hranicou príjmovej chudoby, čo predstavuje 12,3 % obyvateľov Slovenska⁸. Najohrozenejšou vekovou skupinou z hľadiska príjmovej chudoby podľa EU SILC 2020 sú deti, kde vo veku 0–17 rokov dosiahla príjmová chudoba úroveň 17 %. Medzi ďalšie ohrozené skupiny patria mnohodedné rodiny (36,3 %) a domácnosti osamelých rodičov (33,6 %). Nezamestnaní boli ohrození príjmovou chudobou na úrovni až 52,6 % jednotlivcov. Až 5,2 % pracujúcich ľudí sa nachádza v riziku chudoby z dôvodu nízkej úrovne príjmov. Najnižšiu úroveň príjmovej chudoby podľa EU SILC 2020 dosahujú seniori vo vekovej skupine 65 a viac rokov, avšak v ostatnom období dochádza u tejto vekovej skupiny k opätovnému rastu, čo je spôsobené aj vysokou mierou inflácie.

Marginalizované rómske komunity sú významnou mierou ohrozené energetickou chudobou z dôvodu extrémnych foriem príjmovej chudoby, ako aj nevhodnými podmienkami bývania, ktoré sa prejavujú najmä v zníženej dostupnosti pripojení k elektrickej energii, vode a kanalizácii zapríčinených najmä tým, že stoja na nevysporiadaných pozemkoch. Podľa Atlasu rómskych komunit⁹ v chatrčiach žije takmer 35 tisíc rómskych obyvateľov a v neskolaudovaných murovaných a drevených domoch žije viac ako 48 tisíc Rómov.

Medzi ďalšie potencionálne cieľové skupiny ohrozené energetickou chudobou môžeme zaradiť:

- osoby s ťažkým zdravotným postihnutím,
- chronicky chorí,
- nevidiaci, slabozrakí, nepočujúci,
- ktokoľvek, kto má vysoké výdaje na energie nezodpovedajúce ich príjmovej úrovni.

SPÔSOB FINANCOVANIA

Projekt Solutions to Tackle Energy Poverty – STEP bol financovaný výskumným a inovačným programom Európskej únie Horizon 2020 (grant č. 847080). Výška príspevku pre Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.), ako partnera projektu, predstavovala podľa poskytnutej informácie od projektovej manažérky približne 70 tisíc eur. Z uvedeného finančného príspevku sa podarilo naplniť kvantifikačné kritériá a boli financované najmä poradenstvo, workshopy, semináre, školenia, štúdie, vývoj tréningového programu a mzdové náklady.

Absencia štátnych dotačných prostriedkov, ktoré je možné použiť na projekty vedúce k odhaleniu a eliminácii energetickej chudoby, spôsobuje vážny sociálny problém s ďalekosiahlymi sociálnymi a zdravotnými dôsledkami. Riešením energetickej chudoby nie je len sociálna dávka, ale súbor podporných nástrojov a opatrení vedúcich k zníženiu energií pre skupiny ohrozené energetickou chudobou. Avšak ľudia žijúci v energetickej chudobe nedokážu žiadať o štátnu podporu na modernizáciu ich domácnosti, najmä z dôvodu nevyhnutnej výšky spolufinancovania, ako aj z dôvodu neprístupnosti k internetu, resp. neznalosti práce s počítačom a neochoty priznať si vlastnú energetickú chudobu.

REALIZOVANÉ SPOLUPRÁCE

Rozhodujúcim impulzom k zapojeniu sa Spoločnosti ochrany spotrebiteľov do projektu STEP riešiaceho energetickú chudobu bolo členstvo v najstaršej a najväčšej Európskej spotrebiteľskej organizácii BEUC, ako aj zistenie, že občania Slovenskej republiky majú vysoký podiel výdavkov na bývanie a neexistencia komplexných systémových riešení. Do projektu STEP bolo zapojených 9 spotrebiteľských organizácií z Veľkej Británie (Citizens Advice), Portugalska (DECO), Bulharska (BNAAC), Cypru (CCA), Slovenskej republiky (SOS), Českej republiky (dTest), Poľska (FK), Litvy (ALCO) a Lotyšska (LPIAA), ktoré mali nájsť a pomôcť zmeniť život ľuďom trpiacim vysokými účtami za energie. Kľúčovou úlohou projektu STEP nie je len upozornenie na problém energetickej chudoby, ale najmä zapájanie relevantných inštitúcií a zainteresovaných osôb do procesu jej eliminácie.

⁸<https://www.stepenergy.eu/sk/o-step/>

⁷https://www.vlada.gov.sk/share/uvsr/pvvsr_2020-2024.pdf

MPSVR SR (2022). Správa o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2021. Bratislava, 2022. s. 174.

⁹Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/vyskum-oblas-ti-prace-socialnych-veci-institut-socialnej-politiky/spravy-socialnej-situacii-obyvateľstva/nova-web-stranka.html>

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov pri svojej činnosti pravidelne spolupracuje s národnými kontrolnými inštitúciami (Slovenská obchodná inšpekcia), regulačnými orgánmi (Úrad pre reguláciu sieťových odvetví, Národná banka Slovenska), úradmi štátnej správy (Ministerstvo hospodárstva SR, Ministerstvo spravodlivosti SR, Ministerstvo životného prostredia a regionálneho rozvoja SR), mestskými a obecnými úradmi (Únia miest Slovenska) a vyššími územnými celkami. Pri svojej činnosti v oblasti energetickej chudoby spolupracuje Spoločnosť ochrany spotrebiteľov aj priamo so skupinami zraniteľných osôb, ako napríklad s Jednotou dôchodcov na Slovensku, Ligou proti rakovine, Slovenskou knižnicou nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Úniou nevidiacich a slabozrakých, Asociáciou nepočujúcich Slovenska, Slovenským zväzom telesne postihnutých.

Na základe výsledkov workshopu, ktorý sa konal v rámci projektu STEP, a ktorý organizovala Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.), sa Úrad pre reguláciu sieťových odvetví stal koordinátorom národnej diskusie o možných riešeniach problémov energetickej chudoby na Slovensku. Pod záštitou Úradu pre reguláciu sieťových odvetví zároveň vznikla pracovná skupina, v ktorej zástupcovia spotrebiteľských organizácií zdieľajú s regulačným úradom názory z praxe, ako aj svoje odporúčania.

OPIS PROBLÉMU

Prvopočiatky energetickej chudoby sa datujú do obdobia 90. rokov minulého storočia, kedy prišlo vplyvom ekonomických a politických zmien k zavedeniu tržných cien za energie, avšak bez zavedenia opatrení na ochranu zraniteľných skupín obyvateľstva. Európska únia určila členským štátom povinnosť prijať opatrenia a vytvoriť dostatočné záruky na ochranu zraniteľných odberateľov. Energetická chudoba sa označuje slovným spojením „heat or eat“, čo v preklade znamená „vykurovať alebo jesť“. Uvedená skutočnosť stavia ohrozené skupiny do neľahkej situácie výberu medzi teplom alebo jedlom. Iné vymedzenie energetickej chudoby hovorí o tom, že domácnosti sa stávajú energeticky chudobnými, ak nemajú dostatok finančných prostriedkov na to, aby si v byte alebo dome zabezpečili vykurovanie na úrovni 18 až 21 stupňov Celzia, ako aj ďalšie energie, najmä z dôvodu nízkych príjmov, vysokých cien energií, ako aj neefektívneho spôsobu nakladania s energiami.

Nízkopříjmové skupiny obyvateľstva trpia nedostatočnou finančnou gramotnosťou a bývajú v nevyhovujúcich domoch, čo im komplikuje jednak efektívne nakladanie s finančnými prostriedkami, jednak s energiami. Z uvedeného dôvodu by podľa odporúčaní projektu STEP mala byť nápomocná sociálna politika štátu, prostredníctvom aplikácie indikátora príjmu vo vzťahu k nákladom na energie.

SPÔSOB RIEŠENIA

Jedným z hlavných cieľov projektu STEP bolo pomôcť energeticky chudobným spotrebiteľom šetriť energiu a zlepšiť ich životnú úroveň. K naplneniu cieľa boli naplánované jednotlivé aktivity. Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) vytvorila prostredníctvom energetickeho experta tréningový program, s ktorým sa snažila ukázať ohrozeným skupinám, ako môžu šetriť energiami prostredníctvom jednoduchých zmien návykov. Forma jednoduchých zmien návykov bola použitá najmä z dôvodu, že domácnosti nedisponujú finančnými rezervami a ani nedostanú úver, ktorý by mohli použiť na energeticky úsporné opatrenia (napr. výmena okien, zateplenie, výmena spotrebičov a pod.). Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) vytvorila zároveň sériu názorných YouTube videí. Pri svojej činnosti sa stretli s problémami pri vyhľadávaní klientov a získaním ich dôvery. V prvom kroku vyhľadávali potenciálnych klientov prostredníctvom marketingových nástrojov (články, internetové siete), avšak táto forma bola vyhodnotená ako veľmi málo efektívna. V druhom kroku využívali riešitelia projektu rôzne spoločenské akcie, kde oslovovali priamo ľudí. Táto forma bola úspešnejšia, avšak nie na dostatočnej úrovni, nakoľko ľudia ich považovali za podomových predajcov. Osvedčenou formou oslovovania klientov bolo zaangažovanie starostov (prostredníctvom dôvery k osobe starostu, ako aj použitím obecných rozhlasov), sociálnych pracovníkov, ako aj spoluprácou s rómskymi asociáciami a vyššími územnými celkami. Ako ďalšiu formu vyhľadávania klientov riešitelia projektu zvolili priame kontaktovanie organizácií (napr. Jednota dôchodcov na Slovensku, Liga proti rakovine, Únia nevidiacich a slabozrakých, Slovenský zväz telesne postihnutých), ktorých členovia by mohli mať problémy s úhradami energií a táto skupina nedisponuje prístupom k internetu, kde by si mohli vyhľadávať potrebné informácie a ani sami nevyhľadávajú informácie.

Ku koncu projektu už nepotrebovali vyhľadávať klientov, nakoľko boli oslovení na zorganizovanie workshopov priamo starostami, ako aj samotnými ohrozenými skupinami občanov, resp. komunitnými zoskupeniami občanov. Cieľené vyhľadávanie a navštevovanie domácností ohrozených energetickou chudobou slúžilo na vypracovanie odporúčaní na zníženie spotreby energií, ale aj vzdelávania a zvyšovania spotrebiteľskej gramotnosti cieľenej na pochopenie vlastného spotrebiteľského správania a možností jeho optimalizácie.

Prostredníctvom workshopov a tréningového programu poskytla Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) v rámci projektu STEP individualizované energetické poradenstvo 583 zraniteľným spotrebiteľom a zorganizovala workshopy pre 346 účastníkov. Tréningové programy boli cieľene zamerané na jednotlivé skupiny občanov. Inak museli pracovať so seniori a inak s marginalizovanou rómskou komunitou a to z dôvodu, že jednotlivé skupiny mali iné východiskové skutočnosti. Napríklad rómska komunita podľa vyjadrenia projektovej manažérky nedisponovala napríklad chladničkou alebo mrazničkou a naopak niektorí seniori mali aj dva veľké mraziace boxy, čo u nich spôsobovalo veľkú spotrebu energie. Poradenstvo spočívalo v názorných ukázkach spotreby energií jednotlivými spotrebičmi, ako aj v radách, ako zabrániť únikom tepla a znížiť spotrebu vody. Medzi konkrétne rady patrili napríklad: umiestnenie fólií za radiátory, umiestnenie presýpacích hodín do sprchy, správne umiestnenie a používanie spotrebičov, ukážka správnych techník varenia a pod.

Nevidiaci občania nedisponovali informáciou, či majú doma plesne, nakoľko im to nemá kto povedať, ale na otázku, či zápasia s chronickým kašľom odpovedali áno. Pri osobnej obhliadke sa zistilo, že majú v domácnosti plesne. Plesne sú spôsobené aj skutočnosťou, že energeticky zraniteľné osoby sa v zimnom období presťahujú do miestnosti s výhrevným telesom a zvyšné priestory nevykurujú vôbec. Tréningový program pre nevidiacich musel byť cieľene upravený, nakoľko nemohol byť postavený na prezentáciách, resp. letákoch, ale musel byť postavený na osobnej obhliadke priestorov a vysvetľovaní, aby nevidiaci pochopili príčinné súvislosti. Jedným zo zistení projektu STEP je skutočnosť, že energeticky chudobní trpia respiračnými chorobami, často sú nezamestnaní a majú nevhodné bývanie.

V rámci poradenstva neboli poskytované informácie len o úspore energií, ale aj o nárokoch občanov na jednotlivé druhy sociálnych dávok (napr. príspevok na bývanie), nakoľko energetická chudoba nemusí byť vždy totožná s chudobou. Riešenie energetickej chudoby si nie vždy vyžaduje finančnú podporu, častokrát postačuje poradenstvo. Zistilo sa, že občania na sociálne dávky nemajú nárok z dôvodu nezaplatených poplatkov napr. za smeti.

V neposlednom rade boli v rámci projektu vyškolení odborníci (školskí asistenti, seniori, mediátori a pod.), aby sa aj po ukončení projektu poradenstvo v oblasti energetickej chudoby šírilo ďalej.

KONKRÉTNE DOSIAHNUTÉ VÝSLEDKY

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) poskytla individualizované špecializované energetické poradenstvo 583 zraniteľným spotrebiteľom a rôznym nízkopríjmovým komunitám v Košickom, Prešovskom a Bratislavskom kraji. Zároveň zorganizovala 21 workshopov (346 účastníkov) pre zraniteľných spotrebiteľov, kde im riešitelia projektu prostredníctvom tréningového programu ukazovali ako v domácnosti ušetriť elektrickú energiu, vodu a teplo bez vynaloženia dodatočných investícií, len zmenou zaužívaných návykov pri používaní spotrebičov v domácnosti. Ide o inovatívny prístup, ktorému sa v Slovenskej republike v tom období nevenovala dostatočná vzdelávacia pozornosť, pričom v prvom polroku 2022 si slovenské domácnosti za plyn priplatili medziročne viac o takmer 20 %, za teplo viac o 14 % a za elektrickú energiu viac takmer o 12 %. Pre mnohé slovenské domácnosti je takýto cenový nárast devastačný. V rámci ďalších 9 tréningov vyškolili 83 frontlineworkerov, ktorí ďalej poskytli informácie a poradenstvo ďalším 665 spotrebiteľom.

Spoločnosť ochrany spotrebiteľov (S.O.S.) ako partner projektu STEP iniciovala v spolupráci s Úradom pre reguláciu sieťových odvetví vznik platformy Energetického ombudsmana, ktorej cieľom je rýchle a efektívne riešenie spotrebiteľských sporov na trhu s energiami, ako aj zvýšenie informovanosti verejnosti. Energetický ombudsman je nápomocný slovenským spotrebiteľom tým, že posúdi, či regulovaný subjekt neporušil práva zákazníkov v súlade s platnou energetickou legislatívou.

Ochrana ľudských práv patrí k najvyšším prioritám Spoločnosti ochrany spotrebiteľov (S.O.S.). Výsledkom analýz a získaných praktických skúseností z riešenia projektu STEP je vypracovaný návrh odporúčaní pre tvorcov verejných politík, ktoré prispejú k odstraňovaniu príčin energetickej chudoby a zmierňovaniu jej dopadov na ohrozené skupiny občanov.

Celospoločenským výsledkom je zlepšenie kvality života slovenských občanov prostredníctvom zvyšovania povedomia ohľadom energetickej chudoby.

TRANSFORMÁCIA NA NÁRODNÚ, MEDZINÁRODNÚ ÚROVEŇ

Poradenstvo ohľadom energetickej chudoby má celospoločenský význam, nakoľko nie je iba finančným problémom jednotlivcov, ale má aj ľudský a celospoločenský rozmer a je výsledkom sociálnych, environmentálnych a hospodárskych faktorov. Mnohí energeticky chudobní si nechcú priznať svoju nepriaznivú realitu. Úlohou spoločnosti je pripraviť opatrenia, ktoré by energetickú chudobu eliminovali pri dodržaní zásady nediskriminácie ostatných vrstiev obyvateľstva. Sériou opatrení na pomoc domácnostiam, ktoré si vyžadujú podporu, by sa odstraňovali negatívne vplyvy nedostatku

energii na zdravie a do cieľa by sa požadovaná kvalita života. Riešenie energetickej chudoby nie je otázkou jedného rezortu, ale ide o integrovaný postup viacerých orgánov verejnej moci (vlády, ministerstiev, samosprávy), súkromného sektora, ako aj organizácií občianskej spoločnosti, nakoľko energetická chudoba vyplýva z kombinácie viacerých faktorov, ako sú napríklad nízky príjem, nezamestnanosť, neefektívnosť budov a spotrebičov, nedostatok informácií ohľadom stimulov a programov na znižovanie spotreby energií. Len integrovaný prístup všetkých zainteresovaných subjektov umožní efektívne riešenie tejto problematiky.

VÝZVY V OBLASTI ĎALŠIEHO NAPREDOVANIA

Na základe uskutočneného rozhovoru s projektovou manažérkou p. Čakovskou bolo zistené, že Európska spotrebiteľská organizácia BEUC v spolupráci so spotrebiteľskými organizáciami z Európskych krajín, pripravuje nový projekt ohľadom energetickej chudoby. Očakáva sa, že projekt by mohol byť implementovaný v priebehu roka 2023 a bude vychádzať z podnetov jednotlivých európskych spotrebiteľských organizácií.

Z pohľadu tvorcov verejných politík by bolo žiadúce v nasledujúcom období pripraviť informačnú kampaň ohľadom energetickej chudoby, uskutočniť analýzu

Zdroj: unsplash.com

situácie spojené s analýzou dát, ako aj vykonať prieskum v ohrozených oblastiach a domácnostiach za účelom nastavenia adekvátnych opatrení.

Popri opatreniach plynúcich zo sociálnej politiky je potrebné zlepšiť prístup ľudí ohrozených energetickou chudobou k finančným nástrojom, grantom ako i mikropôžičkám na zvýšenie energetickej účinnosti a tepelno-izolačných vlastností nehnuteľností, nakoľko predstavujú udržateľný spôsob zníženia spotreby energií a nákladov na ne, čo vedie k zvýšeniu kvality života obyvateľov.

Zároveň by bolo potrebné pripraviť výzvy pre subjekty, ktoré by vyhľadávali rizikové skupiny ohrozené energetickou chudobou, ako aj pripraviť podporné nástroje vedúce k eliminácii energetickej chudoby u obyvateľov, nakoľko to má negatívny vplyv aj na zdravie a vzdelávanie jednotlivcov, čo následne vyvoláva ďalšie negatívne skutočnosti. Energetická chudoba sa v európskych krajinách rieši nasledovnými spôsobmi:

- zákaz odpojenia od dodávok energií z dôvodu neplatenia,
- sociálne dávky znižujúce náklady za energiu,
- tzv. sociálna tarifa za energiu pre zraniteľné skupiny,
- právo na odklad platby za energiu,
- bezplatné poradenstvo o úsporách energie pre zraniteľné skupiny,
- cenová regulácia energií,
- finančné dotácie na výmenu neefektívnych spotrebičov, resp. ich bezplatná výmena pre zraniteľné skupiny.

Taktiež by bolo potrebné vytvorenie finančného nástroja na podporu cieleného poradenstva na úrovni samosprávnych krajov, čím by došlo k zníženiu spotreby a súčasne k zníženiu počtu energeticky chudobných obyvateľov. Vytvorenie dostupnej siete energetických poradcov založenej na princípoch bezplatnosti, dostupnosti a komplexnosti poskytovaných informácií sa javí podľa projektovej manažérky p. Čakovskej ako efektívny nástroj riešenia energetickej chudoby. Samotný Plán obnovy a odolnosti SR uvádza, že je potrebné poskytnúť širokú škálu pomoci nie len pri podávaní žiadostí, ale aj podielom spolufinancovania pre sociálne znevýhodnené domácnosti na Slovensku. Niektoré podporné nástroje v Slovenskej republike disponujú vysokou mierou spolufinancovania, ako aj predfinancovaním celej investície, čo spôsobuje, že energeticky zraniteľné skupiny nemajú motiváciu a ani možnosť čerpať finančné nástroje.

VIAC INFORMÁCIÍ O PROJEKTE SA DOZVIETE NA:
<https://www.stepenergy.eu/sk/>

**VIAC INŠPIRATÍVNYCH PRÍKLADOV NÁJDETE NA:
www.socialneinovacie.gov.sk**

Vypracované pre potreby Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny
Slovenskej republiky
v rámci Národného kompetenčného centra pre sociálne inovácie

2023

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu
a programu Zamestnanosť a sociálne inovácie